

סימן מח קציר בגרמא*

שאלה

האם מותר לקצור בשמיטה ע"י גרמא? בפרט לסומכים על היתר המכירה ואינם רוצים לעשות מלאכה דאורייתא, האם ע"י גרמא מותר?

תשובה

איסור קציר הוא שלא יקצור כדרך הקוצרים אלא בשינוי ומעט מעט, ו"א שמן המופקר מותר לקצור כרגיל (ערמב"ם פ"ד ה"א ושבה"א שם).

ומשמע שאיסור קציר עיקרו הוא האסיף, שבעה"ב לא יאסוף את כל תבואתו כדרך הבעלים. וכן מוכח מהאיסור להעמיד כרי ולדוש בבקר וכן לדרוך בגת ולעצור בבית הבד ולעשות דבלה, שלא הקציר אסור, אלא כל תוצאות הקציר שהן ההבאה לביתו בכמויות מסחריות, כל זה אסור.

וא"כ אין מקום לדון כלל על קציר בגרמא, כי האיסור הוא לא עצם מלאכת הקציר אלא מעשה הבעלות הוא שאסור, ומה לי בידים ומה לי בגרמא?

ועיין שבת ק"כ ב' שיש חילוק בין איסור שהתורה הטילה אותו על הגברא, שאז גרמא מותר, לבין איסור שהתורה הטילה אותו על החפצא שגרמא אסור. וקציר הוא אמנם איסור גברא, אולם עיקרו התוצאה שהתבואה שלו, לכן מסתבר שהגרמא צריכה להיות אסורה.

אך הנה מצינו שהפוסקים התירו קצירה ע"י נוכרים. כך הורו למשל ראשוני המתירים מכירת שדות לנוכרים, לצורך הפקעת איסור שביעית, שהקצירה והבצירה ייעשו ע"י נוכרים, עיין בשו"ת בית הלוי (ה"ג א', ה') שכתב בשם ר' יצחק אלחנן שגם לאחר היתר מכירה לא יעשו מלאכות דאורייתא וביניהן מנה גם קצירה. וכן הרב קוק בשבה"א (פ"ח, ה"ח) ובמשפט כהן (סי' ע"א) מנה את הקצירה בין המלאכות האסורות מה"ת גם אחרי היתר המכירה. ומשמע לכאורה שהקצירה תיעשה ע"י פועלים נוכרים. (עי' מכתבם של המתירים הראשונים, כ"ח שבט תרמ"ח).

והגרשז"א טען שמאחר שאין לפירות קדושה מותר לקוצרם כרגיל ע"י ישראל, כי כל איסור הקציר כרגיל הוא רק מחמת שהפרי הפקר, אך כשהפרי אינו קדוש הוא גם אינו הפקר וכל המלאכות מותרות כדין פירות ששית. עיין "מעדני ארץ" (שביעית סי' ב').

לולא דמסתפינא הייתי אומר שמה שהתירו הפוסקים קצירה ע"י נוכרים, כוונתם כשהנוכרים קוצרים לעצמם ומוכרים אח"כ לישראל במחיר מוזל. כמו שמצינו לענין נוכרי החולב בשבת או"ח ס"ס ש"ה. אבל פועלים נוכרים הקוצרים עבור בעה"ב ישראל, אין לך "כדרך הקוצרים" גדולה מזו. אמנם הם הזכירו פועלים נוכרים. אך י"ל שכוונתם היתה לזריעה

כדרך הקוצרים (עי' שבה"א פ"ד ה"א). לדעות אלו יש להגדיר את איסור הקציר אחרת, ולדעתם יש מקום אולי לשקול קציר בגרמא. ונלענ"ד שלדעות אלו התיר מרן הרב זצ"ל קציר ע"י נוכרים. ולכאורה, פועלים נוכרים אינם מעלים ואינם מורידים, אם בעל הבית הוא ישראל, אדרבה זוהי דרך הקוצרים. אך כנראה רצה מרן הרב זצ"ל למעט באיסור לפחות לדעות מסוימות, ולכן המליץ על כך.

ובזה אולי מיושבת הערתו של הגרשז"א במעדנ"א פ"ד על מרן הרב, שלאחר מכירת הקרקעות לנוכרים אין בגידולים קדושת שביעית וממילא הקצירה יכולה להיעשות כרגיל ולא דוקא ע"י נוכרים. שהרי כל איסור קצירה הוא רק בגלל קדושת שביעית וכשאינן קדושה אין איסור קצירה. אך להנ"ל י"ל שהרי בלא"ה קצירה ע"י נוכרים אינה מותרת שהרי זוהי דרך הקוצרים. וכל מגמת הרב זצ"ל היתה שלא תשתכח תורת שביעית, לפחות באיסורי תורה.

ולזמירה ולא לקצירה. אם כי לפי הסבר זה יתכן שהתירו קצירה לגמרי וכמו שכתב הגרשז"א שם.

ועיין "הר צבי" ("כרם ציון" עמ' ע"ג) שגרמא עדיפה מגוי. (ועי' מאמרנו באהלה ש"ת ח"ב סי' כ"ט ובמאמרנו לעיל סי' ה'). וא"כ הפוסקים שהתירו קצירה רק ע"י נוכרי י"ל שק"ו שיתירו ע"י גרמא. ובנ"ד י"ל שגרם קצירה יש בו גם שינוי. מיהו השינוי בקוצר ולא בנקצר ועי' מש"כ בענין שינוי במלאכות שביעית (לעיל סי' ד), שאם השינוי לא בנפעל הוא אסור בשביעית, וצ"ע. ועיין חזו"א (ב"ק סע' י"ד) שגרמא אינו שינוי.

והאמת שהדבר תלוי בסוג הגרמא, גרמא שמורגשת מאוד בעליל היא גם שינוי. אלא שחז"ל דיברו על שינוי גמור, שמשנה לא רק את איכות הקצירה, אלא גם את כמות הקצירה. וגרמא אינה פותרת את נושא הכמות.

והנה יש המתירים במופקר לקצור כרגיל, ומאידיך יש האוסרים אפי' לבי"ד לקצור

סימן מט

איסור שמור ונעבד בגבול עו"מ

שיטת הראב"ד

הראב"ד כתב בפ"ד מהל' שמו"י שמי שזרע בשביעית בתחום עו"מ אינו חייב לעקור. ויש לעיין לשיטת רבותיו של רש"י (יבמות קכ"ב ע"א) האוסרים שמור ונעבד, מה הדין בתחום עו"מ.

והנה הראב"ד עצמו במס' סוכה בהשגותיו על בעהמ"א כתב וז"ל: "א"א של צרפתי הוא זה (דעת בעהמ"א כרבותיו של רש"י ור"ת שמשומר אסור מהתורה) ואינו נכון, שלא

אסרה תורה אלא המשומר ביד ישראל מפני שעבר על והשביעית תשמטנה ונטשתה. אבל שמור ביד נוכרי לא אסרה... ואם ספיחין אסורים בשביעית כ"ש פירות ארץ עבודה בין של נוכרי בין של ישראל". עכ"ל. ומבואר בדבריו שיש לחלק בין שמור לבין נעבד. שמור בידי גוי מותר, נעבד בידי גוי אסור. וכבר תמה עליו בכפ"ת מאי שנא שמור מנעבד? ואולי יש לחלק בין קדושת הפרי לקדושת הארץ. שמור הוא חילול קדושת